

ABDULHAMID CHO'LPON HIKOYALARI TAHLILI*Muhammadjonova Ruqiyaxon**Farg'ona davlat universiteti filologiya fakulteti**O'zbektili yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

Anotatsiya: Ushbu maqolada Abdulhamid Cho'lpon she'riyatida erkinlik g'oyasining badiiy talqini tahlil qilinadi. Shoir ijodida milliy ozodlik, insoniy hurriyat va ruhiy mustaqillik masalalarining ifodalanish usullari yoritiladi. Cho'lpon she'rlarida erkinlik tushunchasi nafaqat siyosiy, balki ma'naviy va axloqiy qadriyat sifatida talqin etilishi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, uning poetik uslubi, ramziy obrazlari va badiiy vositalari orqali erkinlik g'oyasining chuqur ifodasi ochib beriladi. Maqola davomida shoirning ayrim she'rlari misolida erkinlik madhi va uning milliy uyg'onish davridagi ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Abdulhamid Cho'lpon, erkinlik, hurriyat, milliy uyg'onish, jadidchilik, badiiy obraz, poetik uslub, ruhiy mustaqillik, istiqlol g'oyasi, she'riyat, ma'naviy qadriyatlar.

XX asr boshlarida o'zbek adabiyoti va ijtimoiy tafakkurida tub burilishlar yuz bergan bir davrda Abdulhamid Cho'lpon nomi alohida e'tibor bilan tilga olinadi. U nafaqat iste'dodli shoir, balki millat taqdiri, uning erkinligi va ma'naviy uyg'onishi uchun kurashgan fidoyi ijodkor sifatida adabiyot tarixida muhim o'rin egallaydi. Cho'lpon ijodi o'z davrining ijtimoiy-siyosiy muhitini, xalqning iztiroblari va orzu-intilishlarini chuqur badiiy ifodalaganligi bilan ajralib turadi. Shoir she'riyatida inson erkinligi, milliy ozodlik, ruhiy uyg'onish kabi g'oyalar yetakchi o'rin tutadi. U o'z asarlarida erkni inson hayotining eng oliy qadriyati sifatida talqin qilib, erksizlikni esa inson sha'ni va qadr-qimmatiga zid holat sifatida keskin qoralaydi. Cho'lponning nozik lirizmi, ramziy obrazlarga boy uslubi va chuqur falsafiy mushohadalari uning she'riyatini o'ziga xos va ta'sirchan qiladi. Mazkur maqolada Cho'lpon hayoti va ijodi, xususan, uning she'riyatida erkinlik g'oyasining badiiy ifodasi ilmiy tahlil asosida yoritiladi.

Uning "Binafsha" she'rini ko'rib chiqsak:

“Binafsha, senmisan, binafsha — senmi, Ko'chada aqchaga sotilgan. Binafsha menmanmi, binafsha menmi, Sevgingga, qayg'ungga tutilgan? Binafsha, nimaga bir ozroq ochilmay, Bir erkin kulmasdan uzilding? Binafsha, nimaga hidlaring sochilmay, Yerlarga egilding, cho'zilding?”

Ushbu baytlarda Abdulhamid Cho'lpon erkinlik (erk) g'oyasini nihoyatda nozik va ramziy obraz — binafsha timsoli orqali ifodalaydi. Avvalo, binafsha oddiy gul emas, balki shoir tasavvurida insonning, ayniqsa, erksiz xalqning ramzi sifatida

gavdalanadi. **“Ko‘chada aqchaga sotilgan”** misrasi orqali shoir erkinlikdan mahrum bo‘lgan, qadrsizlangan hayotni ko‘rsatadi. Bu yerda erk yo‘qolgan jamiyatda inson ham, uning tuyg‘ulari ham “sotiladigan” darajaga tushib qolishi achchiq kinoya bilan ifodalanadi.

Keyingi misralarda shoir o‘zini binafsha bilan tenglashtiradi:

“Binafsha menmanmi...” — bu o‘zini xalq taqdiri bilan birlashtirish, ya’ni shoirning shaxsiy dardi millat dardiga aylanganini bildiradi. Bu jihat Cho‘lpon she’riyatida erkinlik mavzusining eng muhim xususiyatlaridan biridir: erk faqat shaxsiy emas, balki umumxalq muammosi sifatida talqin qilinadi. **“Bir erkin kulmasdan uzilding”** misrasi esa bevosita erk g‘oyasining markazidir. Bu yerda binafshaning ochilmay, kulmay uzilishi — insonning erkin yashash imkonidan mahrum etilgani, uning tabiiy baxti so‘ndirilganini anglatadi. Shoir uchun kulish — erkinlik belgisi; kulolmagan mavjudot esa, aslida, erksizdir. Shuningdek, **“hidlaring sochilmay”** degan ifoda ham ramziy ma’noga ega. Gulning hidi — uning mohiyati, ichki go‘zalligi. Agar u taralmay qolsa, demak, insonning ichki salohiyati ham erkinlik bo‘lmagani uchun yuzaga chiqmayapti. Umuman, ushbu baytlar orqali Cho‘lpon erkinlikni ochiq shiorlar bilan emas, balki chuqur lirizm va ramzlar orqali madh etadi. Binafsha obrazi orqali u erksizlikning og‘ir oqibatlarini ko‘rsatib, o‘quvchini ichki norozilik va ozodlikka intilish tuyg‘usiga chorlaydi.

“Binafsha, Ayt menga, Kimlardir, ularkim, Ignani bag‘ringga sanchalar? Binafsha, Bir so‘yla, U qanday qo‘llarkim, Uzalar, hidlaylar, yanchalar? Binafsha, shunchalar chiroyli yuzing bor, Nimaga uzoqroq kulmaysan?”

Ushbu baytlarda Abdulhamid Cho‘lpon erkinlik g‘oyasini yanada keskinroq, iztirob va norozilik ruhida ifodalaydi. Shoir yana binafsha obraziga murojaat qilgan holda, erksizlikning sababchilari va uning oqibatlarini ochib berishga intiladi. **“Ignani bag‘ringga sanchalar”** misrasi bevosita zulm va zo‘ravonlik ramzidir. Bu yerda binafshaga yetkazilayotgan og‘riq aslida erkinlikdan mahrum etilgan inson yoki xalq boshidan kechirayotgan iztiroblarni anglatadi. Shoir savol beradi, lekin bu oddiy savol emas — bu jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi ichki isyon ifodasidir.

Keyingi misralarda:

“Uzalar, hidlaylar, yanchalar” — degan ketma-ket fe‘llar orqali shoir erksizlik holatini yanada dramatik tarzda kuchaytiradi. Bu harakatlar binafshaning (ya’ni, insonning) qadr-qimmatini oyoq osti qilinayotganini bildiradi. Ayniqsa, “hidlash” va “yanchish”ning yonma-yon kelishi chuqur ma’no beradi: ya’ni go‘zallikdan foydalanib, uni yo‘q qilish — bu erksiz jamiyatning eng achchiq haqiqatidir. Shoirning “u qanday qo‘llarkim” deya savol qo‘yishi esa muhim: bu orqali u aybdorni aniq ko‘rsatmaydi, balki o‘quvchini o‘ylashga majbur qiladi. Bu — Cho‘lpon uslubiga xos badiiy usul bo‘lib, erkinlikka to‘sqinlik qilayotgan kuchlarga nisbatan umumlashgan norozilikni ifodalaydi. So‘nggi misra — **“Nimaga uzoqroq kulmaysan?”** — yana erk

g'oyasining markaziga qaytadi. Kulish bu yerda yana erkinlik timsoli sifatida keladi. Binafshaning kulolmasligi — uning erkin emasligi, hayoti bosim ostida ekanini bildiradi. Shoir go'yo shunday demoqchi: go'zallik bor, imkoniyat bor, lekin erk yo'q — shu sabab baxt yo'q.

Umuman, ushbu baytlar Cho'lpon she'riyatida erkinlik g'oyasining faqat sog'inch emas, balki zulmga qarshi ruhiy qarshilik, ichki isyon shaklida ham namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Binafsha obrazi orqali shoir inson qadrining toptalishini ochib berib, erkinlikni eng oliy qadriyat sifatida ulug'laydi.

“Binafsha, shunchalar chiroyli yuzing bor, Nimaga uzoqroq kulmaysan? Binafsha, shunchalar tortguvchi tusing bor, Ko'nglimga isriqlik to'kmaysan? Binafsha, yig'lama, binafsha, kel beri, Qayg'ungni qayg'umga qo'shgil. Binafsha, sen uchun ko'kragim erk yeri, Bu yerdan ko'klarga uchgil.”

Ushbu baytlar Abdulhamid Cho'lponning “Binafsha” she'ridagi eng muhim nuqtalardan biri bo'lib, unda erkinlik g'oyasi endi nafaqat iztirob, balki umid va najot istagi bilan boyitiladi. Avvalo, **“shunchalar chiroyli yuzing bor, nimaga uzoqroq kulmaysan?”** misralari orqali shoir yana bir bor tabiiy go'zallik va erksizlik o'rtasidagi ziddiyatni ko'rsatadi. Binafsha — go'zallik timsoli, ammo u kulolmaydi. Bu esa shuni anglatadiki, erkinlik bo'lmagan joyda hatto go'zallik ham to'liq namoyon bo'la olmaydi. Shoir bu orqali erkni insonning asosiy ehtiyoji sifatida ko'rsatadi. **“Ko'nglimga isriqlik to'kmaysan?”** misrasi esa yanada chuqurroq ma'noga ega. Bu yerda binafshaning ifori — ruhiy oziqa, ilhom va hayot zavqi timsolidir. Agar bu ifor taralmasa, demak, erksiz jamiyatda inson boshqalarga ham quvonch ulasha olmaydi, uning ichki dunyosi siqilgan bo'ladi.

Keyingi misralarda ohang keskin o'zgaradi:

“Binafsha, yig'lama... qayg'ungni qayg'umga qo'shgil” — bu endi hamdardlik, birdamlik chaqirig'i. Shoir o'zini binafsha bilan birlashtiradi, ya'ni shaxsiy dard umumiy dardga aylanadi. Bu Cho'lpon she'riyatidagi erk g'oyasining muhim jihati: ozodlikka intilish yakka emas, balki umumiy kurashdir.

Eng muhim satr esa:

“Ko'kragim erk yeri, bu yerdan ko'klarga uchgil” — bu bevosita erkinlik madhidir. Shoir o'z qalbini “erk yeri” deb ataydi. Ya'ni tashqi dunyoda erkinlik bo'lmasa ham, inson qalbida erk yashashi mumkin. Shu orqali Cho'lpon ichki erkinlik — tashqi ozodlik sari yo'l ochuvchi kuch ekanini ta'kidlaydi. Umuman, ushbu baytlar Cho'lpon ijodida erkinlik g'oyasining uch bosqichini ochib beradi: erksizlikni anglash (kulolmaslik), unga qarshi ichki iztirob (yig'lash, qayg'u), va nihoyat, erk sari intilish va umid (uchish obrazi). Shu jihatdan, bu parcha shoirning erkinlikni faqat armon emas, balki erishilishi mumkin bo'lgan oliy maqsad sifatida talqin qilganini yaqqol ko'rsatadi.

“Binafsha, go‘zalim, qayg‘ulim, kelmaysan, Qayg‘ung zo‘r, qayg‘umni bilmaysan, Menga bir kulmaysan.”

Ushbu bayt Abdulhamid Cho‘lpon she‘riyatida erkinlik mavzusining eng nozik, ichki kechinmalar bilan sug‘orilgan ko‘rinishlaridan biridir. Bu yerda shoir binafsha obraziga murojaat qilish orqali erksizlik tufayli yuzaga kelgan ruhiy ajralish va begonalashuv holatini tasvirlaydi. **“Go‘zalim, qayg‘ulim”** degan murojaatning o‘zida ikki qarama-qarshi holat mujassam: go‘zallik va iztirob. Bu esa shuni anglatadiki, binafsha (ramziy ma‘noda — inson yoki xalq) tabiatan go‘zal va pok bo‘lsa-da, erksizlik uni qayg‘uga botirgan. Shoir bu orqali yana bir bor erkinlik yo‘q joyda baxt va go‘zallik ham so‘nishini ta‘kidlaydi. **“Kelmaysan... qayg‘ung zo‘r, qayg‘umni bilmaysan”** misralari esa o‘zaro ruhiy uzilish, ya‘ni insonlar o‘rtasidagi ichki yaqinlikning yo‘qolganini ifodalaydi. Bu holatni erkinlik nuqtayi nazaridan talqin qilganda, shuni ko‘rish mumkinki, erksizlik nafaqat shaxsni, balki jamiyatdagi mehr-oqibat rishtalarini ham zaiflashtiradi. Har kim o‘z dardi bilan band bo‘lib, boshqani tushunishga imkon topolmaydi. Eng qisqa, ammo eng ta‘sirchan satr — **“Menga bir kulmaysan”**. Bu oddiy iltijo emas, balki erkinlikka, samimiyatga, insoniy iliqlikka bo‘lgan ehtiyoj ifodasidir. Shoir uchun kulish yana erk timsoli sifatida namoyon bo‘ladi: kulolmagan inson — erksiz inson.

Umuman, ushbu bayt Cho‘lpon she‘riyatida erkinlik g‘oyasining faqat ijtimoiy yoki siyosiy emas, balki chuqur psixologik va ma‘naviy mohiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Erksizlik inson qalbini siqadi, uni yolg‘izlantiradi va hatto eng yaqin tuyg‘ularni ham ifoda etishga to‘sqinlik qiladi.

Endi **“Buzilgan o‘lka”** she‘rini ko‘rib chiqamiz:

Ey, tog‘lari ko‘klarga salom bergan zo‘r o‘lka, Nega sening boshing uzra quyuyq bulut ko‘lanka? Ujmohlarning kavsaridek pokiza. Sadaflarning donasidek top-toza. Salqin suvlar tog‘dan quyi tusharkan, Tomchilari yomg‘ir kabi ucharkan,

Ushbu baytlarda Abdulhamid Cho‘lpon erkinlik g‘oyasini endi alohida shaxs yoki ramziy obraz orqali emas, balki butun vatan timsoli orqali yoritadi. Bu parcha Cho‘lpon she‘riyatida erk tushunchasining yanada keng — milliy ozodlik darajasiga ko‘tarilganini ko‘rsatadi. Avvalo, **“tog‘lari ko‘klarga salom bergan zo‘r o‘lka”** misrasi orqali shoir yurti ulug‘laydi. Bu tasvirda baland tog‘lar — buyuklik, qudrat va erkinlik timsoli sifatida gavdalanadi. Tabiatan shunday go‘zal va ulug‘ yurt nega **“quyuyq bulut ko‘lanka”** ostida qolgan? Shu savol orqali shoir ichki iztirobini ifodalaydi. Bu **“bulut”** — ramziy ma‘noda zulm, erksizlik va mustamlakachilikni anglatadi.

Keyingi misralarda yurtning tabiiy go‘zalligi yanada chuqurroq tasvirlanadi:

“Ujmohlarning kavsaridek pokiza, sadaflarning donasidek top-toza” — bu o‘xshatishlar orqali shoir vatanning asl mohiyati pok, beg‘ubor va go‘zal ekanini ta‘kidlaydi. Demak, bunday yurtning erksizlikda yashashi — tabiiy holatga zid,

adolatsiz bir vaziyatdir. **“Salqin suvlar tog‘dan quyi tusharkan, tomchilari yomg‘ir kabi ucharkan”** misralari esa harakat, erkin oqim obrazini yaratadi. Suvning erkin oqishi — tabiatdagi erkning tabiiy ifodasi. Shoir bu orqali nozik qarama-qarshilikni yuzaga keltiradi: tabiat erkin, ammo inson (yoki yurt) erksiz. Shu tariqa, ushbu baytlar Cho‘lpon ijodida erkinlik g‘oyasining yana bir muhim qirrasini ochadi: yurt go‘zal va erkinlikka loyiq, ammo u zulm ostida, va bu holat shoir qalbida og‘riqli savollarni uyg‘otadi. Umuman, bu parcha orqali Cho‘lpon erkinlikni nafaqat shaxsiy yoki ruhiy ehtiyoj, balki millatning tabiiy haqqi sifatida talqin qiladi. Vatan go‘zalligini tasvirlash orqali esa u o‘quvchini shunday xulosaga olib keladi: bunday yurt faqat erkin bo‘lgandagina o‘z haqiqiy qadriga yetadi.

Nima uchun yig‘lar kabi ingraylar? Yov bormi, deb to‘rt tarafni tinglaylar? Tabiatning o‘tini yo‘q o‘tida, Sharaq-sharaq qaynab chiqqan buloqlar Har qorong‘i, qo‘rqinch tunning betida Shifo istab kelmasin der, qo‘noqlar.

Ushbu baytlar Abdulhamid Cho‘lpon she‘riyatida erkinlik g‘oyasining eng keskin, fosh etuvchi bosqichiga kiradi. Endi shoir faqat go‘zallik va iztirobni tasvirlabgina qolmay, balki erksizlik sabablarini ochiq savol ostiga qo‘yadi. **“Bu nega? Ayt menga”** — bu oddiy savol emas, balki shoirning ichki isyoni, haqiqatni izlashga bo‘lgan kuchli intilishidir. Bu savol orqali u o‘quvchini ham befarq bo‘lmaslikka chorlaydi. Bu — erkka eltuvchi birinchi qadam, ya‘ni muammoni anglash va uni so‘roq qilishdir.

Keyingi misralar esa nihoyatda ta‘sirli kontrast asosida qurilgan:

“Ko‘m-ko‘k, go‘zal o‘tloqlaring bosilg‘on” — bu yerda tabiatning go‘zalligi va hayotbaxshligi ko‘rsatiladi, ammo u **“bosilg‘on”**, ya‘ni zulm ostida. Bu ifoda orqali shoir erkinlikka loyiq makonning zo‘ravonlik bilan egallanganini ko‘rsatadi. **“Na pada bor, na yilqi”** — bu satrlar esa hayotning to‘xtaganini bildiradi. Odatda yaylov — erkinlik, harakat va farovonlik ramzi. Ammo bu yerda u bo‘sh. Demak, erksizlik hayotni so‘ndirgan, tabiiy muvozanatni buzgan.

Eng og‘ir va larzali misra:

“Podachilar qaysi dorga osilg‘on?” — bu bevosita zulm, qatag‘on va zo‘ravonlikni anglatadi. Shoir bu yerda erksizlikning real, fojeaviy oqibatlarini yashirmaydi. Bu savol orqali u nafaqat iztirobini, balki adalat talabini ham ifodalaydi. **“Ot kishnashi, qo‘y ma‘rashi o‘rniga...”** — bu yerda esa sukut, bo‘shliq va hayotsizlik hukmron. Tabiiy tovushlarning yo‘qligi — erkin hayotning yo‘qligi demakdir. Bu sukunat — qo‘rquv sukunati, erksizlik sukunati. Shu tariqa, ushbu baytlar Cho‘lpon ijodida erkinlik g‘oyasining eng muhim jihatini ochib beradi: erksizlik — faqat ruhiy holat emas, u hayotni to‘xtatadi, insonni yo‘q qiladi, va jamiyatni sukutga cho‘mdiradi. Demak, shoir bu misralar orqali o‘quvchini shunday xulosaga olib keladi: erkinlik yo‘q joyda hayotning o‘zi ham yo‘qoladi.

Oh, yig‘i, Bu nega? Tumorchalar, hamoyillar taqingan.

*Dalalarda lola bargi yopingan, Tog'-toshlarda o'yin qilgan,
Chopongan Go'zal qizlar, yosh kelinlar qayerda?*

Javob yo'qmi ko'klardan-da, yerdan-da, Xarob bo'lgan eldan-da.

Ushbu baytlar Abdulhamid Cho'lpon she'riyatida erkinlik mavzusining eng fojeaviy, eng chuqur iztirob bilan ifodalangan cho'qqilaridan biridir. Bu yerda shoir erksizlik oqibatlarini endi tabiat yoki umumiy manzara orqali emas, balki inson taqdiri, ayniqsa ayol obrazlari orqali ochib beradi. **“Oh, yig'i, bu nega?”** — bu satr butun parchaning ruhiy markazidir. Bu oddiy savol emas, balki umidsizlik, iztirob va javobsiz qolgan dardning faryodidir. Shoirning savollari ortida esa achchiq haqiqat yotadi: erksizlik shunchalik chuqur ildiz otganki, unga hatto javob topish mushkul.

Keyingi misralarda:

“Tumorchalar, hamoyillar taqingan... go'zal qizlar, yosh kelinlar” — bu obrazlar millatning go'zalligi, pokligi va davomiyligi timsolidir. Ular hayot, quvonch va kelajak ramzi sifatida tasvirlanadi. Ammo shoir birdan keskin savol qo'yadi: **“Qayerda?”** Bu savolning o'ziyoq fojeani ochib beradi. Chunki javob yo'q. Demak, ular yo'qolgan, yo'q qilingan yoki hayotdan uzilgan. Bu esa erksizlikning eng dahshatli natijasi — insonning, avlodning yo'qolishi ekanini anglatadi. **“Dalalarda lola bargi yopingan”** misrasi ham chuqur ramziy ma'noga ega. Lola — odatda go'zallik va hayot ramzi, ammo bu yerda u “yopingan”, ya'ni go'yo qabrston ustidagi guldek tasavvur uyg'otadi. Bu tasvir orqali shoir hayotning o'rnini sukunat va o'lim egallaganini bildiradi.

Eng kuchli dramatik nuqta esa:

“Javob yo'qmi ko'klardan-da, yerdan-da, xarob bo'lgan eldan-da”. Bu yerda shoir javobni uch manbadan izlaydi: ko'k (taqdir, ilohiy kuch), yer (hayotning o'zi), el (jamiyat). Ammo hech qayerdan javob yo'q. Bu — mutlaq umidsizlik, umumiy falokat manzarasidir. Shu tariqa, ushbu baytlar orqali Cho'lpon erkinlik g'oyasini quyidagi xulosaga olib keladi: erksizlik faqat hayotni emas, kelajakni ham yo'q qiladi, u millatning eng go'zal va nozik qatlamini — ayollarni, oilani, avlodni zararlaydi, va natijada jamiyat “xarob el”ga aylanadi. Demak, bu parcha Cho'lpon ijodida erkinlikning naqadar zarur, hayotiy va muqaddas qadriyat ekanini eng og'riqli badiiy tasvirlar orqali ochib beradi.

Nima uchun yovlaringni bir zamon Yo'q qilgunday temirli o'ch yo'q senda? Ey, har turli qulliklarni sig'dirmagan, hur o'lka, Nega sening bo'g'zingni bo'g'ib turar ko'lanka?

Ushbu baytlar Abdulhamid Cho'lpon she'riyatida erkinlik g'oyasining eng keskin, bevosita uyg'otuvchi va chorlovchi ruhda ifodalangan nuqtasidir. Bu yerda shoir endi faqat iztirob chekib yoki savol berib qolmaydi, balki xalqni o'z holatini anglashga va uyg'onishga undaydi. **“Nima uchun yovlaringni bir zamon yo'q qilgunday temirli o'ch yo'q senda?”** — bu satrda shoir o'tmishga murojaat qiladi.

“Bir zamon” degan ibora orqali u xalqning ilgari kuchli, erkin va kurashchan bo‘lganini eslatadi. “Temirli o‘ch” esa jasorat, g‘urur va ozodlik uchun kurash ramzidir. Demak, shoirning savoli shunday: nega bugun shu ruh, shu kuch yo‘qolgan? Bu savol aslida tanqid hamdir. Cho‘lpon xalqni bevosita ayblamaydi, lekin uni o‘ylashga majbur qiladi: erksizlikning bir sababi — ichki sustlik, kurash ruhining so‘nishidir.

Keyingi misrada:

“Ey, har turli qulliklarni sig‘dirmagan, hur o‘lka” — shoir vatanni ulug‘laydi. Bu o‘lka tarixan erkinlikni sevgan, qullikni qabul qilmagan. Bu ta’rif orqali u yana bir kuchli qarama-qarshilikni yaratadi: tabiatan hur bo‘lgan yurt — amalda erksiz. **“Nega sening bo‘g‘zingni bo‘g‘ib turar ko‘lanka?”** — bu yerda “ko‘lanka” yana zulm, bosim, mustamlakachilik timsoli sifatida keladi. “Bo‘g‘zingni bo‘g‘ib turar” iborasi esa nihoyatda kuchli: bu nafaqat erkinlikning yo‘qligi, balki hayotning o‘zi bo‘g‘ilayotganini, ovoz chiqarish, haqiqatni aytish imkoniyati yo‘qolganini anglatadi. Shu tariqa, ushbu baytlar orqali Cho‘lpon erkinlik g‘oyasini quyidagi darajaga olib chiqadi: xalq o‘z o‘tmishini eslashi kerak, o‘zidagi yo‘qolgan kuchni anglash zarur, erksizlikka qarshi ichki uyg‘onish bo‘lmasa, tashqi ozodlik ham kelmaydi. Demak, bu parcha shoirning ochiq chaqirig‘idir: erk berilmaydi — u uchun kurashish, uni qayta uyg‘otish kerak.

Abdulhamid Cho‘lpon she’riyatida erkinlik (erk) g‘oyasi chuqur badiiy va falsafiy mazmunda yoritilib, u ikki asosiy yo‘nalishda — shaxsiy-ruhiy erkinlik va milliy ozodlik masalalari bilan uzviy bog‘liq holda talqin etiladi. “Binafsha” she’rida shoir erkni nozik lirizm, ramziy obrazlar orqali ifodalab, erksizlikning inson qalbiga solgan iztiroblarini ochib beradi. Binafsha timsolida u erksiz insonning siniq ruhini, so‘nayotgan umidini va ichki ozodlikka bo‘lgan sog‘inchini tasvirlaydi. Bu yerda erk — insonning ichki ehtiyoji, uning baxti va to‘la yashashi uchun zarur bo‘lgan muqaddas qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi.

Ikkinchi she’rda esa erkinlik g‘oyasi kengroq miqyosga ko‘tarilib, butun vatan va millat taqdiri bilan bog‘lanadi. Shoir yurtning tabiiy go‘zalligi va tarixiy qudratini tasvirlar ekan, uning nega zulm ostida qolganini iztirob bilan so‘roq qiladi. Bu savollar orqali u erksizlikning og‘ir oqibatlarini — hayotning so‘nishi, insonlarning yo‘qolishi, jamiyatning xarob bo‘lishini ochib beradi. Shu bilan birga, u xalqni o‘z o‘tmishini eslashga, ichki kuchini uyg‘otishga va ozodlik uchun kurashishga undaydi. Har ikki she’rni birlashtirib turuvchi asosiy jihat shundaki, Cho‘lpon erkinlikni faqat siyosiy tushuncha sifatida emas, balki insoniylik, go‘zallik, baxt va hayotning asosi sifatida talqin qiladi. Unga ko‘ra, erksizlik — nafaqat tashqi bosim, balki ruhiy tanazzul va jamiyatning yemirilishidir. Shu bois shoir o‘z ijodi orqali o‘quvchini befarq bo‘lmaslikka, erkning qadriga yetishga va uni asrashga chorlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Cho‘lpon she’riyatida erk — bu orzu emas, balki zarurat, u inson va millat mavjudligining eng muhim sharti sifatida ulug‘lanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Cho'lpon. "Asarlar" (8 jildlik). Toshkent, "Akademnashr".
- 2.Naim Karimov. "Cho'lpon". Toshkent, "Ma'naviyat", 2003.
- 3.Ibrohim Haqqul. "Zanjirband sher o'tunchasi". Toshkent, 1997. (
- 4.Dilmurod Quronov. "Cho'lpon: hayoti va ijodiy merosi". Toshkent, "O'qituvchi", 1997.